

Jakov SABLJIĆ & Antonija VRANJEŠ (Osijek)

Filozofski fakultet, Osijek

jsabljic@ffos.hr

antonija_vranjes@yahoo.com.au

NOVO ČITANJE MITA U ROMANU *LABUD* LUCIJE STAMAĆ

U članku se jednostavno i koncizno predstavlja suvremeno značenje mitologije u romanu *Labud* hrvatske spisateljice Lucije Stamać. Iscrpno se objašnjava simbolika antičkih heroja i likova te odnos žene prema svijetu i društvu u kojemu se nalazi. Iako je tema iz stare antičke Grčke, problemi koji su izneseni aktualni su još uvijek jer žene i danas moraju tražiti svoj smisao u vezama i odnosima s društvenim okruženjem, u suvremenosti čak možda i više jer nisu samo vezane za obitelj i dom. One su izišle iz okvira povijesti prkoseći nasljeđu prošlosti i stanju u sadašnjosti. No jedna im je stvar identična, a to je vječna borba za jednakost i prava.

Ključne riječi: *mitovi, mitologija, panteon, bogovi, emancipacija*

Povijesna i poetska priča

Lucija Stamać mlada je spisateljica rođena 1972. godine u Zagrebu. Vrlo je svestrana umjetnica koja je do svoje dvadeset i pete godine već ostavila zamjetnoga traga u poeziji, kazalištu, filmu i prevoditeljstvu. Svojim prvim romanom *Muke po Veneri* iz 2002. navijestila je da na hrvatsku proznu scenu dolazi izuzetno talentirana pripovjedačica. Lucija Stamać piše na vrlo originalan način i s potpuno netipičnim pristupomn *ženskim temama* (Šišović, 2004: www). Romanom *Labud* posredovanjem duhovne priče o ljubavi, prolaznosti i smrti, ali indirektno i borbi žena u današnje vrijeme, spušta se u doba koje seže daleko iza povijesti i nadilazi vremenske i prostorne okvire radnje. Upoznajemo doba mitova i mitskih junaka, antički svijet i grčku mitologiju. No da bismo uopće mogli razumjeti djelo, te iščitavati mitove i kontekst vremena iz kojega su potekli, moramo poznavati gotovo cjelokupan *panteon* – grčko božansko nebo. Razgranat je to klan „s nepreglednim rodbinskim odnosima.

Sve te priče o pojedinim bogovima zapravo su dijelovi jedne obiteljske sage“ (Schwanitz, 2008: 10).

U većoj ili manjoj mjeri mitovi se tumače u svjetlu uvjerenja svake pojedine epohe. Umijećem njihova upisivanja u povijest oni na neki način tvore temelje cjelokupnog čovječanstva (Novak, 2008). Bilo da je mitologija nešto uzvišeno i transcendentno ili je samo riječ o uljepšanoj priči, ona ne dopušta da *homoreligiosus* ostane ravnodušan. Ona ga potiče na postavljanje pitanja, tjera ga na razmišljanje istodobno ga zbunjujući, no katkad ga također prosvjetljuje, daje mu mogućnost izbora i motivira ga da donosi odluke i preuzme obveze. A to je možda i primarna funkcija mita. Upravo na taj način Lucija Stamać, izostavljajući ponegdje „izvornu“ mitologiju, postavlja lijepu Helenu kao glavnu okosnicu romana *Labud* čineći ju tako svedremenom ženom, arhetipom takozvane Divlje žene koja je istodobno učiteljica, majka, mentorica, a sve u svemu – žena.

Aktualnost mitova

Mitovi ne umiru, oni se mijenjaju. Tijekom svojega razvoja oni se preobražavaju u skladu s izmjenama uvjerenja koje doživljava čovječanstvo (Novak, 2008). Oni odolijevaju ekstremnim promjenama i prilagođavaju se novim uvjetima, odnosno ponovno tumačeći svoje likove i transformirajući svoje strukture, što je jasno vidljivo i u romanu *Labud*. Tako Lucija Stamać piše književni tekst, no ipak oni mitovi koje u njemu donosi, premda ne uvijek u „izvornu“ obliku, zadržavaju svoj prestiž, čak i ako čuvaju i prenose samo tragove civilizacije koja ih je stvorila. Katkad se mitovi čak i isprepleću (biblijski, indijski, grčki), a njihov se sadržaj preklapa pa ih je teško osporavati na izravan način, što ćemo vidjeti u daljnjem dijelu rada.

Povijesna i poetska priča *Labud* prodiere na većinom proznu urbanu scenu i neuobičajenom mitskom fantazijom i fikcijom donosi još jedno ugodno iznenađenje. Naime, u romanu se među pojedinim likovima poznatih nam iz starogrčke mitologije javljaju odnosi kakvih u sačuvanim, „izvornim“ mitovima nije bilo. Osim mitološke faktografije točnog pregleda iz zapisanoga nasljeđa svima poznate hijerarhije starogrčkih bogova i zemaljskih mitskih likova, njihovih zamršenih rodbinskih i zaštitničkih odnosa, za fabulu *Labuda* bilo je nužno popuniti neke rupe, drevnoj fikciji dodati i malo one moderne, s istim akterima. Sve su te autorske intervencije u poznatu mitologiju izvedene prihvatljivo i vjerodostojno pa se može ustvrditi kako je baš tako moglo doista i biti (Šišović, 2004: [www](#)).

Isprepletanje povijesti i sadašnjosti

Lucija Stamać upotrebljavajući drevnu antičku mitologiju piše roman koji se može iščitavati u duhu sadašnjosti i upravo je to ono što nas upućuje na novo čitanje mitologije. Da bismo mogli tumačiti novo, moramo poznavati staro jer oni čine jednu kompaktnu cjelinu. Stamać izlazi iz okvira i konteksta povijesti te u centar drevne priče stavlja lijepu Helenu, simbol žene današnjice koja se bori za svoja prava i svoje mjesto na ljestvici društvene hijerarhije. Lijepa Helena središnji je lik spleta svih odnosa u romanu, okosnica svih događaja. No da bi se u potpunosti moglo razumjeti o čemu se zapravo u djelu pripovijeda, moramo krenuti od samih početaka mitologije tumačeći nastanak prvotnih junaka.

Razgranati odnosi

„Davni preci svih nacija tvrde da su njihovi heroji rođeni iz braka bogova sa smrtnicima, kao što su Romul i Rem koje je začeo bog Mars s vestfalskom djevicom, Herkul začeo od Jupitera, Buddha kojega je začeo Vishnu u obliku bijelog slona sa šest kljova, Isus Jehova s djevicom i mnogi drugi. Čak su i *prave bogove* radale smrtnice majke, kao Dioniza i Semela.“ (King, 1997: 170) Oni također prepričavaju mnoge ljubavi neba prema zemlji, Diane prema Endimionu, Zeusa prema Ledi, Danaji, Europi i ostalima. Čak je i Had izišao iz svojega mračnoga kraljevstva kako bi se divio djevici Persefoni. Postoje također i ljubavi bogova prema nimfama, Bakha prema Arijadi, Zeusa prema Io, Pana prema Sirinks itd. Satiri, fauni, kentauri, drijade, tisuću ljupkih plemena skakuću lako i požudno kroz njihove legende. Zatim se susrećemo s ljubavi vila prema ljudima te općenjem Beni Elohima s kćerima čovjeka, brakom Orfeja s nimfom Euridikom, čiji je odnos bio također velika inspiracija starohrvatskim pjesnicima te mnogim drugim umjetnicima. Valja navesti i fatalne mreže u koju su ljude hvatale Melusina, Sirene, Lilit i mnoge druge, ali, naravno, i Helena. Postoje također ljubavi kao što je ljubav Iksiona prema božici Heri ili Akteona prema Artemidi.

Prema izvornom grčkom mitu, Leda je Zeusu rodila Helenu i Polideuka (Poluksa) istodobno noseći Kastora i Klitemnestru, djecu svojega muža Tindareja, spartanskoga kralja. Zeus je poprimio obličje labuda i spavao s Ledom iste noći kad i njezin muž. U drugoj inačici mita, Leda je izlegla dva jaja iz kojih su izišla djeca. Upravo taj labud, koji nosi i naslov romana, simbolizira Zeusa, vrhovnoga boga starih Grka. Od drevne Grčke preko Male Azije te slavenskih i germanskih naroda, u velikoj skupini mitova, predaja i spjevova slavi se labud, neokaljana ptica čija je bjelina, snaga i ljupkost živa epifanija svjetlosti. Labud utjelovljuje mušku solarnu i oplodujuću svjetlost, a prema jednom mitu Zeus se u želji da se približi Ledi pretvara u labuda i to tek na-

kon što se ona pretvorila u gusku kako bi mu umakla (Chevalier, 1987: 339). Guska ima lunarno, žensko značenje i prema tome ljubav Zeusa-labuda i Lede-guske predstavlja bipolarizaciju simbola što navodi na pomisao da su Grci, zbližavajući namjerno ta dva značenja, dnevno i noćno, stvorili od te ptice hermafroditiski simbol gdje Leda i njezin božanski ljubavnik tvore jedno.

Helena kao arhetip Divlje žene

Helena je rođena pri krvavom mjesecu kao nagovještaju katastrofe. Djevojčica je koja se zbog obiteljskoga nasilja ubrzano pretvara u ženu i time joj se za cijeli život određuje sudbina žrtve kao i ostalim ženama. Njima je nametnuta višestruka uloga u kojoj se besprigovorno moraju snaći same. One moraju biti žene koje brinu o vlastitom izgledu, bludnice, ali istovremeno i čedne majke. Ljepota je njihovo prokletstvo: „Prekrasna je bila Helena. Nijedna smrtna žena joj nije bila ravna po ljepoti. Čak su joj i boginje na toj ljepoti zavidjele i po cijeloj se Grčkoj pričalo o njoj.“ (Kun, 1955: 179)

Helena odrasta u militarističkoj Sparti gdje vojna služba počinje u sedmoj godini djetetova života i traje sve do tridesete godine. Za razliku od drugih grčkih gradova-država, Sparta je imala profesionalnu vojsku – njezini građani nisu radili ništa drugo nego vježbali ratne vještine, a zakonom im je bilo zabranjeno baviti se obrtom ili trgovinom. Muška su djeca bila vrijednija od ženske koja su često bila žrtvovana. Muška i ženska djeca zajedno su se igrala i uvježbavala vojničke vještine.

Helenu je otac nazvao Nemezom, božicom koja progoni bičem svakoga muškarca do smrti koji joj se zamjeri. Otac je sestru i nju tukao javno pred braćom i poslugom. Braća su je nagovarala da pobije kokoši nakon čega je uslijedila stroga kazna. Helena zaključuje i smatra da su bogovi na strani jačega, a u to je vrijeme muškarac izrazito poiman kao jači i superiorniji. Ono što određuje Helenu kao osobu svakako je i to što ju je otac seksualno iskorištavao u desetoj godini života, a jednako ju je tako zlostavljala i sestra. Navedeno je ključan trenutak Helenina života jer osjeća da je žena odvratna svojim bližnjima i da je sama po sebi nesretna. Nakratko je bila iskorištavana poput robinje.

Tezej i Pirit zavjetovali su se oženiti Zeusove kćeri, no Tezej je ipak izabrao Helenu. Pirit i Tezej oteli su je i zadržali sve dok nije bila dovoljno pripremna za udaju. Helena napušta rodnu Spartu i bježi u Atenu s ostarjelim, ali još uvijek obećavajućim Tezejem što je velika distinkcija u iščitavanju „izvornoga“ i prerađenoga mita koji nam se prezentira u romanu. Posebno je bitno izdvojiti Helenino razmišljanje: „Znala sam da me Tezej uopće nije odabrao: to sam učinila ja umjesto njega, a da me muškarci nisu htjeli povesti, ukrcala

bih se na njihovu lađu potajice kao slijepi putnik“ (Stamać, 2004: 39). Ono nas upućuje na žensku psihologiju avanturizma i mladenačkoga ushita.

Helena je u fokusiranom romanu željna spoznaje sebe, i to prije svega sebe kao žene. Međutim, ono što je također važno spomenuti svakako je susret u Akademiji s Akademom, najučenijem čovjekom cijele Grčke. Helena izjavljuje: „Saznala sam sve mitove o postanku bogova i svijeta, sve zakone o lijepom i dobrom, sva pravila koja čovjeku pomažu pri uzdizanju iz kaotične prirode u svijet duha, reda, stvaranja“ (Stamać, 40). Taj susret doprinio je Heleninu traženju sebe. Žena koja je bila ponižavana i mučena, u takvim je razgovorima pronalazila smisao i pravu dubinu riječi. Za nju su to bitni trenutci odluke i samospoznaje: „Ljudska ženka naučila je kriti svoju prirodnost, te se vješto krase umjetno stvorenim predmetima: lijepo izrađenim nakitom, finim tkaninama, visokim sandalama, rijetkim mirisima.“ (43) U romanu se vuče preciznaparelela između prošlosti i sadašnjosti. Njome su dvije vremenske perspektive stopljene u jedno progovaranjem o tome što je značilo i znači biti ženom: „Biti ženom znači stalno trpjeti poraz svoje volje.“ (43)

Helena je postajala majstoricom preživljavanja, otvarala je sva natjecanja, provodila je svoju volju u oblačenju, šišanju i time kršila stare običaje. Bila je neprihvaćena u svojoj okolini, no opet, svi su joj se divili. Također razaznajemo univerzalni strah, nesigurnost i potrebu žene glede odijevanja i izgleda. Naime, Helena je bila zabrinuta za svoj izgled: „Lako su mi obrazi upali, a ruke i noge postale tanke kao u pauka, tijelo mi je stalo bubriti. Trbušić mi je postao poput polulopte i nekako čudno napet. A tek grudi!“ (62)

Helena, iako žena, sudjeluje u raznim vještinama, u natjecanju s muškarcima gdje se dokazivala svojim dobrim rezultatima. Isticala se, ali se nije prilagođavala pa kada je, primjerice, pila vino s muškarcima nakon toga bi „rigala“ tako da ju nitko ne bi vidio. Svoje bi slabosti prikriivala, a jače strane još više naglašavala. Time je pravila od sebe same mit, fenomen pa je njezino najveće životno djelo ona sama.

Isto tako Helena, simbol današnje žene, pokazuje znakove emancipacije u prikazu ljubavi s Menestejom. Ona mu nije željela roditi djecu jer je željela biti slobodna i lišena svega što bi ju vezalo za nekoga ili nešto. Bila je dostatna sama sebi, no umjesto toga, odlazi u Arkadiju, *trudna – oplođena – oskrnavljena*. Ona je samo naizgled proturječna, no ima slobodnu volju i njome je vođena cijelo vrijeme. Ne želi se grubo pokoravati dotadašnjim konvencijama, već želi uživati punu slobodu svojega življenja.¹

¹ „Denunciranje konstruirane kulturne mito-logije u službi je raskrinkavanja svake univerzalističke logike koja se teleskopski stvara odozgor prema dolje kao kontinuitet kulturnih, socijalnih i kognitivnih generalija (Vrhovno Božanstvo, kralj itd.) te se suprotstavlja kon-

Helena se nakon nekoga vremena vraća u Spartu gdje upravlja gradom kao princeza i gdje zatječe anarhiju te se odlučuje udati za Menelaja čiji je brat kralj najmoćnije države u Grčkoj. Princeza je nezadovoljna postojećim stanjem jer na dvoru zamjećuje samo monotoniju s mužem i ljubavnicima. U romanu se navodi kako su samo rijetki uspjeli preživjeti gnjev fatalne Helene. Ubrzo, s Parisom odlazi u svoje odaje, vode ljubav i opet se pojavljuju kroz razbuktale strasti podvojeni osjećaji krivnje koje ipak nadjačava osjećaj ljubavi. Odlaze i zaljubljeni lutaju Sredozemljem. Poput pravih turista obilaze Cipar, Sidon i Egipat. Međutim, postavlja se pitanje je li Helena uistinu oteta. Prema izvornoj mitologiji Paris je oteo lijepu Helenu, ženu Menelajevu i njegovo blago te sve ukrcao na svoju lađu. Međutim, to nije slučaj kod moderne Helene, ona poput kakvoga turista uživa u ljepotama svijeta (Kun, 286: 1955). Poručuje nam da nipošto nije poželjno ići protiv njezine volje jer bi stvari mogle krenuti sasvim nepoželjnim smjerom. Tezej je tako, primjerice, navukao prokletstvo bogova otevši ju te je izgubio krunu. No i to je vrlo upitno je li ju uistinu oteo kada razmotrimo primjer s Parisom. Helena je ipak fatalna žena.

Prošlo je mnogo vremena, a što se uistinu promijenilo? Uporabom određenoga leksika tumači se da se zapravo nije izmijenilo gotovo ništa. Možda samo sredstva, no cilj je potpuno ostao isti. Umjetnici onoga vremena pravili su otiske plitkih pehara („Helenine dojke“), posudice („Helenini guzovi“), niske bisera („Helenini zubi“), sedefaste školjke („Helenine uši“), a danas su sveprisutne slike žena na duplericama pa i pornografija. Posrijedi je univerzalno, svevremensko iskorištavanje ženskoga tijela. To potvrđuje i Helena kada tvrdi da je postala važan izvozni proizvod. Ona je gotovo nešto kao prihod, promatrana je poput objekta.

Hesiona kao arhetip Divlje žene

No nije samo Helena fatalna žena *Labuda*. Ona je svakako prva i najvažnija, skrivena u simbolici svih ostalih fatalnih žena toga romana. Međutim, bitno je spomenuti i Hesionu. Ona također utjelovljuje arhetip Divlje žene.

U *Labudu* Enej opisuje jedan važan događaj, odnosno, prepričava Heraklovo spašavanje prelijepe Hesione (simbolizira istovremeno Helenu), kćeri Laomedonta, kralja Troje. Hesiona je trebala biti žrtvovana čudovištu koje je izlazilo iz mora, a koje je poslao Posejdon, bog mora. Opet je žena ta koja treba podnijeti žrtvu. Dijeli sudbinu s Helenom, odnosno s ostalim ženama. Ona je tako primjer arhetipa Divlje žene – divlja učiteljica, divlja majka, divlja mentorica koja podržava unutarnji i vanjski život drugih, bez obzira na sve.

tinuitetu kulturno manje posredovanih, mikroskopskih narativnih partikularija (tijelo, smrt, bol, seksualna želja itd.).“ (Sabljčić, 2006: 119)

Riječ *divlja* ne rabi se ovdje u svojemu modernome pejorativnom smislu, u kojemu znači izvan kontrole, nego u izvornome smislu, u kojemu znači živjeti prirodnim životom, u kojemu *creatura*, stvorenje, posjeduje urođen integritet i zdrave granice. Te riječi, *divlja* i *žena*, navode žene da se sjete tko su i o čemu se kod njih radi. Stvaraju metaforu koja opisuje silu koja utemeljuje sve žene. Utjelovljuju silu bez koje žene ne mogu živjeti. (Estes, 2008: 21)

Kada Helena i Hesiona, odnosno žene, izgube taj prirodan osjećaj zbog kojega živimo, trsit će se svim sredstvima da dođu opet do njega. One ne žele biti podčinjene. Kada ponovno steknu taj osjećaj zadovoljstva, borit će se iz sve snage da ga i zadrže jer s njim cvate njihov kreativni život, njihova veza ponovno dobiva značenje, dubinu i zdravlje, njihovi ciklusi seksualnosti, kreativnosti, rada i igre ponovno se uspostavljaju, prestaju biti metom grabežljivosti drugih te stječu jednako pravo pred zakonima prirode na rast i razvoj. Tada njihov umor na kraju dana, na kraju života proizlazi iz zadovoljstva poslom i pothvata, a ne iz zatvorenosti u preuski način razmišljanja, posao ili vezu. Te žene znaju instinktivno kada nešto mora umrijeti, a kada živjeti, znaju kada otići, znaju kada ostati. Dakle, kada žene ponovno uspostave odnos s prirodom, nadarene su stalnom, unutarnjom gledateljicom, znalkinjom, vizionarkom, proročicom, nadahnjivačicom, intuitivnom osobom, činiteljicom, stvarateljicom, izumiteljicom i slušačicom. One ih vode, predlažu i izazivaju blistav život u unutarnjem i vanjskom svijetu. Kada su žene s Divljom ženom činjenica te veze žari kroz njih. Ta divlja učiteljica, divlja majka podržava njihov unutarnji i vanjski život. Ona se neće pokoravati ustaljenosti samo zato što misli da bi možda trebala (Pinkola Estés, 2008). Tako se i Hesiona ne zaljubljuje u Herakla, što bi se moglo očekivati, nego u Telamona. Kralj Laomedont odbio je dati Heraklu obećanu nagradu, svoje čuvene konje. Nakon godinu dana Heraklo je skupio veliku vojsku heroja i krenuo osvetiti se kralju te osvaja Troju. Hesionu je za ženu dao kralju Telamonu i pušta na slobodu njezinoga brata Podarka kojega će Grci zvati Prijam, tj. „otkupljeni“. Prijam je Parisov otac, a majka mu je Hekaba. Navedeno će biti novi izvori zapleta i komplikacija svih vrsta, a opet im je uzrok žena.

Legendarni sloj romana

U romanu također postoji mnoštvo legendi koje se neizravno spominju, a vezane su uz odnose muškaraca i žena. Važne su zbog tumačenja odnosa među antičkim likovima u romanu pa ih je bitno posebno istaknuti te promatrati izdvojeno. Ti su odnosi kompleksni, puni intriga i životnih priča u kojima je žena najčešće ta koja je žrtvovana, a muškarac, njezina druga polovica, glorificiran i stavljan na pijedestal povijesti.

Paris i Afrodita

Hermes dolazi s tri boginje, Herom, Atenom i Afroditom kod Parisa tražiti njegov sud koja je od njih najljepša. Hera mu obećava vlast nad čitavom Azijom ako bude proglašena najljepšom, Atena vojničku slavu i pobjede, a Afrodita najljepšu smrtnicu na svijetu za ženu – prelijepu Helenu. Paris nije dugo dvojio i Afroditi je dao jabuku. Paris time postaje Afroditin miljenik, a Hera i Atena zamrziše Parisa, Troju i sve Trojance te odlučiše uništiti i grad i narod (Kun, 283-284: 1955).

U romanu se ne spominje Hesiona kao žena Telamonova, već kao ljubavnica, a žena mu je Peribeja, nasljedna kraljica iz Salamine čijega je oca Telamon prethodno ubio. Žena Peribeja rodila mu je sina Ajanta, a ljubavnica Hesiona sina Teukra. Hesiona je ostavila sina i napustila sve ostavivši Telamona koji je neutješno bio nesretan iako je imao dva sina i kraljevstvo. Na dvoru su smatrali da je Hesionu oteo njezin brat Prijam, kralj Troje. Hekaba, Parisova majka, izgovara i nagoviješta budućnost: Hesiona je prošlost, a Helena je sadašnjost. Odnosi ostaju isti, protagonisti su se promijenili, a uloga žene ostaje kakva je i bila.

Hekaba

Hekaba je uoči sinova rođenja usnula strašan san u kojem je vidjela požar koji prijeti progutati Troju. Prorok objasni Prijamu da će Hekaba roditi sina koji će uzrokovati propast Troje pa je opet žena posredno uzrok problema. Međutim, Prijamov sin nije poginuo, kako je nagoviješteno, već ga je othranila medvjedica. U romanu se ta pojedinost ne spominje i priča jednostavno započinje Parisovim povratkom i njegovim prisjećanjem na djetinjstvo i planinsku pastiricu Enonu. Enej iznosi pripovijest i opisuje Parisovu želju za osvetom zbog Hesionine otmice te izgovara biblijsku izreku: „Oko za oko, zub za zub“. Tako se ispunjava Afroditino obećanje.

Paris i trostruka Božica

Helena u razmišljanju i shvaćanju vlastite uloge i odnosa prema Parisu podsjeća na *trostruku Božicu*, univerzalnu sjevremensku, sveprisutnu *Božicu* u Egiptu poznatu kao Izida: „Jedna žena kao Sestra – Majka – Supruga!“ (Stamać, 2004: 72) Izida je najslavnija egipatska božica. Prikazana je kako traži svoga brata i muža Ozirisa kojega je iz carstva mrtvih uskrisila svojim dahom ili kako doji svoga sina Hora. Vjerojatno je najprije bila božica ognjišta, simbol vjernosti i odanosti. Ali, prema jednoj legendi moć joj se proširila na cijeli svijet kad je prisvojila tajno ime vrhovnoga boga Ra. Svako je živo biće kaplja Izidine krvi. (...) U religijama s tajnama, na početku naše ere, ona utjelovljuje ženski princip, magični izvor plodnosti i preobrazbe. (Chevalier, 1987: 208)

Nije nimalo slučajno što se baš Izida spominje u Heleninu razmišljanju budući da je Helena svjesna ženine višestruke uloge u društvu. Počela je dublje i proživljenije shvaćati poruku trostruke Božice (Izide): „Moj gospodar, moj drug, moje remek-djelo. Ja sam ovdje, ja sam sada, ja sam potpuna. Ne bojim se ničega. (...)Vrijedilo je živjeti.“ (Stamać, 129) Helena je shvatila sveprisutnost žene i važnost njezine uloge.

Pokušavajući otkriti tajnu što muškarac želi vidjeti u ženi, predavala se ljubavnicima. Trojanci su ju počeli zvati „vesela Grkinja“ (142). Smatrajući da ju je napustio muškarac zbog kojega je sve ostavila, pokušala se objesiti, a za primirja napušta Troju i na morskoj hridini susreće Ahileja, Hektorova ubojicu, promišljajući ovako: „Tko sam ja da ga osuđujem? (...) Zašto sebi ne priuštiti malo razonode, u ovaj topli pramaljetni dan, dok traje tko zna koje primirje po redu?“ (147) Ona razmišlja kako su muškarci objekti koji su ženama samo nanosili zlo, a žene su te koje su bile žrtvovane.

Helena završava u opsjednutom gradu okružena bedemima, zidovima, neprijateljskom vojskom, isto kao današnja suvremena žena koja je okružena nevidljivim zidovima i okovima. Ona prolazi svoju emancipaciju. Helenino je tijelo završilo u veličanstvenom mramornom i srebrnom sarkofagu u hramu Dijane Efeške. Nakon dvanaest stoljeća vrijeme je ponovno napredovalo u neočekivanom smjeru. Pojavljuje se Marija, majka Isusa Nazarećanina koja odabire Efez za cilj svojega posljednjega putovanja. Tu je pred golemim kipom u hramu Marija plakala dugo i skrušeno.

Nadolazeća era odabrala je novu svetu kraljicu Mariju čije je ime povezano s *Mars*, *Mors* itd. od sanskrtskog korijena *Mr* što znači *ubiti*, i s *mare*, morem odakle *Mara*, *Mors*, *Marija* i vjerojatno *meer*, *mere*, *mer* – ukratko, mnoštvo riječi čije je značenje *smrt* ili *more* (Crowley, 1996: 170). Marija označava smrt staroga te početak novoga eona žene nakon što je umrla Helena.

Univerzalni problemi žena

Današnja slika i shvaćanja žena nastali su dugim radom kulture, a te slike i shvaćanja u megakulturi moderne bili su snažno naturalizirani, institucionalizirani i stereotipizirani (Oraić-Tolić, 2005). Vremena se mijenjaju, imena se mijenjaju, a uloga žena ostaje uvijek ista. Postoji krik na nepoznatom jeziku, on odjekuje hramom univerzuma, u njegovoj jednoj riječi je smrt i ekstaza i ženin počasni naslov kao svećenica, proročica, kraljica i božica čije ime znači majka i bludnica. Od žene se očekuje da bude čista, čedna, profinjena, estetski predivna i moralno uzvišena, eterična i bestjelesna, iako ju se ustvari želi kao razbludnu, besramnu i prostačku. Te činjenice o „nevinosti“

žene u očima su njezinoga muškarca, umjesto da ju učini svojom družicom, prijateljicom, nježnom polovicom, upravo kao što su Zemlja i Sunce.

Zaključak

Helena Trojanska, samoproglášena božja kći, ljubavnica mitskih junaka, fatalna ljepotica zbog koje su padale države i pokretali se ratovi, glavna je junakinja analiziranoga romana. Porijeklo, status, kult, religija, politika, sve su to pečati na Heleninu putu kroz mladenaštvo, sve su to kočnice i zastranjenja na putu ostvarenja njezine jedine želje da pronađe pravu i iskrenu ljubav. Biti princeza, štovana u puku kao boginja, biti moćna i utjecajna, ikona pred kojom se klanjaju, određivati sudbinu tadašnjega svijeta, sve je to Helena spremna odbaciti, iako je sve te teške zadaće i više nego spremna i sposobna ponijeti na svojim od djetinjstva dobro izvježbanim mišićima. U njezinu životu nijedan sljedeći muškarac ne *zamjenjuje* prethodnoga jer je razočaranje nastupilo i daleko prije nego što se *sljedeći* pojavio (Šišović, 2004: www). Osim razočaranja, Helena Trojanska doživljava i poniženja. U okrutnu i primitivnu svijetu ona bez obzira na sve časti ostaje oruđe muškarca, čak i predmet trgovine, političkih pregovora, ucjena.

Kao što ističe Davor Šišović, svijet je antičkih mitova u romanu ocrtan vješto i uvjerljivo te čitanjem pred oči izlaze kamene građevine i hramovi, brodovi na vesla, stjenoviti pejzaži i podivljala mora, odjevni predmeti i posuđe kakvo znamo samo s preživjelih kipova. No ljudske sudbine smještene u taj apsolutno uvjerljivi svijet, pogotovo Helenina, prepoznatljive su nam i u drugim povijesnim razdobljima pa i u današnjici. Zato je lik Helene svestremenski, arhetipski izraz ženinih želja i žudnji, padova i razočaranja, volje i instinkta, ali nadasve krhkosti, ugroženosti i nemoći. Zbog toga je roman *Labud* temom, pristupom, stilom, jezikom, građenjem likova i fabule, pozornosti vrijedno književno djelo.

Literatura

- Anttonen, Veikko i dr., *Religije svijeta*, uredio Vid Jakša Opačić, preveli Vesna Bačić i Borna Rupnik, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.
- *Biblija, Stari zavjet*, Svezak prvi, Petoknjižje i povijesne knjige, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
- Cavendish, Richard i Trevor O. Ling, *Mitologija: ilustrirana enciklopedija*, prevela Gordana V. Popović, Mladinska knjiga, Zagreb, 1990.
- Chevalier, Jean i Alain Gheerbrant, *Rječnik simbola – mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, drugo, prošireno izdanje, preveli Ana Buljan i dr., Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.

- Crowley, Aleister, *Zakon je za sve: opširni komentari na KNJIGU ZAKONA od AleisterCrowleya*, preveo Frater al-Achad, Tahuti, Zagreb, 1996.
- Fagan, Brian i dr., *Povijest: velika ilustrirana enciklopedija: od osvita civilizacije do suvremenog doba*, uredio Vid Jakša Opačić, preveli Ruder Jeny i Tomislav Šostar, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.
- King, Frensis, *Tajni rituali O. T. O. – a*, prevela Aleksandra Čabraja, Esotheria, Beograd, 1997.
- Kun, N. A., *Legende i mitovi stare Grčke*, prevela Ljiljana Šijaković, Dečja knjiga, Beograd, 1990.
- Novak, Iva, *Bogovi i heroji u grčkoj i rimskoj mitologiji*, Mozaik knjiga, Čakovec, 2008.
- Oraić Tolić, Dubravka, *Muška moderna i ženska postmoderna: rođenje virtualne kulture*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.
- PinkolaEstés, Clarissa, *Žene koje trče s vukovima: mitovi i priče o arhetipu Divlje žene*, šesto izdanje, prevela Lara Hoelbling Matković, Algoritam, Zagreb, 2008.
- Sabljčić, Jakov, „Mit, književnost i povijest u *Kasandri* Christe Wolf“, Književna smotra, br. 3-4, god. XXXVIII, Zagreb, 2006, str. 115-122.
- Schwab, Gustav, *Najljepše priče klasične starine: dio drugi*, preveo Stjepan Hosu, Globus media, Zagreb, 2005.
- Schwanitz, Dietrich, *Opća kultura: sve što treba znati*, prevele: Ljiljana ŠućurPerišić, Dorta Jagić i Maja Šešok, Mozaik knjiga, Zagreb, 2008.
- Solar, Milivoj, *Povijest svjetske književnosti: kratki pregled*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
- Stamać, Lucija, *Labud*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.
- Šišović, Davor, „Lijepa, fatalna i duboko nesretna“, preuzeto s: http://www.ice.hr/davors/KZP_Stamac_Labud.htm (datum posljednjega posjeta 9. rujna 2011), objavljeno u Glasu Istre, 9. listopada 2004.

**NEW INTERPRETATION OF MYTH IN THE NOVEL
SWAN BY LUCIJA STAMAĆ**

This paper provides contemporary meaning of mythology in the novel *Swan* by Croatian writer Lucija Stamać. The symbolism of ancient heroes and characters is thoroughly explained as well as the relationship between women and society. Although the topic is from ancient Greece, the problems that are presented still exist because women still have to look for their meaning in links and relationships with the social environment, perhaps even more now as they are not 'tied' only to family and home. One thing is identical though, and that is the eternal struggle for equality and rights.

Key words: *myths, mythology, pantheon, Gods, emancipation*